רבא מקשה לרב נחמן ממשנה אחרת, שנתבאר בה שבעל בכלל ברירות:

אֵיתֵיבֵיהּ רָבָא – הקשה רבא **לְרַב נַחְמָן**, איך יתכן לפרש את המשנה שבעל אינו בכלל ברירות ומותרת ליהנות מבעלה, **וְכִי בַּעַל לָאו בְּכְלָל בְּרִירוֹת הוּא** – וכי הנודרת שלא תהנה מהברירות, אין כוונתה לאסור עצמה בהנאת בעלה, **וְהָתְנַן** – והרי שנינו במשנה (להלן צ:), אשה שנדרה ואמרה **נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים** – שאסרה על עצמה הנאת תשמיש מכל היהודים, בעלה **יָפֵר** חֶלְקוֹ – יפר לעצמו, **וְתֵהֵא מְשַׁמַּשְׁתּוֹ** – שמועילה הפרתו להתיר לאשתו את הנאת תשמישו, **וְאַף** שבעלה הפר לה **תֵּהֵא נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים** - אסורה היא לכל היהודים גם אחר שתתגרש, כיון שזהו נדר מדברים שבינו לבינה, אין מועילה הפרת הבעל להתיר לה איסור הנאת תשמיש שאר היהודים.

מקשה הגמרא, **וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל לָאו בְּכְלָל בְּרִירוֹת הוּא** – אם תאמר שבעל אינו בכלל הברירות ואין נדרה אוסרה בתשמיש בעלה, אם כן בודאי שאין כוונתה לידור מהנאת תשמיש כל היהודים, שהרי אשת איש היא וגם בלא שנדרה אסורה עליהם, אלא כוונתה לאסור על עצמה הנאה מפירותיהם של היהודים, ואם כן מה שאמרה 'נטולה אני מן היהודים', **נִדְרֵי עִינּוּי נֶפֶשׁ הֵן כִּי נאסרה בכל פירות היהודים, וְיָפֵר לָהּ לְעוֹלָם** בכל נדרי עינוי נפש שמועילה הפרתו גם אחר שתתגרש ותנשא לאחר. וכיון ששנינו במשנה שיכול להפר רק לעצמו, וכמו כל דברים שבינו לבינה, אם כן בודאי שכוונתה היתה לידור מתשמיש ולאסור גם את בעלה בכלל שאר היהודים, ומוכח מהמשנה שבעל בכלל ברירות הוא, וקשה על רב נחמן שאמר שאין בעל בכלל הברירות.

מתרצת הגמרא, **אֵימָא לָךְ** – אומר לך שלעולם בעל אינו בכלל הברירות, **וּשְׁאנִי הָכָא** שהבעל בכלל הברירות, מאחר שהלשון 'נטולת אני מהיהודים' משמע שאסרה הנאת תשמיש ולא הנאת פירות, על כרחך שגם הבעל בכלל האיסור, משום **דְּמוּכְחָא מִלְּתָא** – שיש הוכחה מתוך הנדר **דְּעַל הֵיתֵּירָא קָאֲסְרָה נַפְשָׁהּ** – שכוונתה לאסור על עצמה דבר המותר לה, וכיון שכל היהודים אסורים עליה גם בלא נדרה, כוונתה לאסור גם את ההנאה מתשמיש בעלה. אבל באומרת קונם שאני נהנית לבריות, אפשר להעמיד כרב נחמן שבעל אינו בכלל הברירות, ולא נאסרת בהנאתו.

גירסת הר"ן:

הגמרא מקשה על רב נחמן מהמשנה שנטולה אני מן היהודים הבעל צריך להפר חלקו, **וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל לָאו בְּכְלָל בְּרִירוֹת הוּא** – ואם תאמר שהבעל אינו בכלל הברירות, **לָמָּה לָהּ הֲפָרָה** הרי לא אסרה את תשמיש בעלה עליה, אלא רק את תשמיש שאר היהודים, וכיון שאינה אסורה בתשמיש בעלה, מדוע צריך להפר חלקו. מתרצת הגמרא, לעולם בעל אינו בכלל ברירות, **וְשַׁאנִי הָכָא** – שונה הדין כאן כשאוסרת עליה הנאת תשמיש ואומרת 'נטולה אני מן היהודים', שעל כרחך כוונתה לאסור גם את בעלה, משום **דְּמוּכְחָא מִילְּתָא דְּאַהֵיתֵּירָא קָא אָסְרָה נַפְשָׁהּ** – כי ברור הדבר שכוונת האשה הנודרת לאסור את עצמה בדבר שעד היום היה מותר לה, וכיון שכל היהודים אסורים עליה באיסור אשת איש, אם כן כוונתה בנדרה לאסור את תשמיש בעלה עליה בכלל איסור שאר היהודים.

עד כאן גירסת הר"ן.

שנינו במשנה, שאשה שנדרה ואמרה קונם שאני נהנה לבריות, **יְכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה**, מכיון שכתוב בהם (ויקרא כג כב) 'לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם', ולא כתוב בהם לשון נתינה, אין הבעלים מחלקים אותם כפי רצונם, אלא הבעלים עוזבים אותם בשדה, והנוטלת לקט שכחה ופאה הרי היא כנוטלת מההפקר:

הגמרא מקשה מדוע לא שנינו במשנה שיכולה ליהנות ממעשר עני:

וְלֹא קָתָנֵי במשנה **וּבְמַעֲשֵׂר עָנִי** – שיכולה ליטול גם מעשר עני, **וְהָתְנְיָא בְּבְרַיְיתָא** – ושנינו בברייתא **וּבְמַעֲשֵׂר עָנִי** – שיכולה ליהנות גם במעשר עני, וקשה שיש סתירה בין המשנה לברייתא אם מותרת ליטול מעשר עני. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא קַשְׁיָא**, כי המשנה והברייתא אין הם מדברי תנא אחד, אלא דברי שני תנאים הם, **הָא** – הברייתא מדברי **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא, **וְהָא** – והמשנה מדברי **רַבָּנָן** היא.

מביאה הגמרא את מחלוקת רבי אליעזר ורבנן:

דְּתַנְיָא – ששנינו במשנה (דמאי פ"ד מ"ג), **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, אף על פי שחששו חכמים שעם הארץ לא הפריש תרומות ומעשרות מתבואתו, בשנים שנוהג מעשר עני **אֵין אָדָם צָרִיךְ לְקָרוֹת שֵׁם עַל מַעֲשַׂר עָנִי שֶׁל דְּמַאי** – אין אדם הלוקח תבואה מעם הארץ צריך להפריש עשירית מהתבואה ולקרוא לה בשם מעשר עני, אלא מפריש מהדמאי רק מעשר ראשון ותרומת מעשר.

אגרות קודש

ב"ה, ט' אלול, ה'תשל"א

ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ רב פעלים כו'

מו"ה משה שי'

שלום וברכה!

. . . כיון שנוגע לפי' מחז"ל (שהביא מר בשמי) יוצא הנני מגדרי (שלא להגיב, או להוסיף דיוק בהמופיע בשמי במכ"ע – כי אין לדבר סוף) – ואבאר יותר את הנלפענ"ד במחז"ל (עירובין פו, א) "רבי מכבד עשירים" שרבים עמלו בפירושו:

מוכרח בסוגיא שם שכוונת מחז"ל לעשירים כפשוטם, והתירוץ להתמי' בזה – ג"כ נרמז בהמשך הסוגיא שם: דוקא רבי בהיותו בעצמו עשיר מופלג ידע מנסיונו **ריבוי** הנסיונות המתעוררים ע"י עשירות. ביחד עם זה האמין באמונה שלימה שהקב"ה (עצם הטוב) אין כוונתו **כלל** להכשיל את האדם ואינו מבקש אלא לפי כחו. ז.א. שאדם העשיר שפגע בו – יש לו "כח" נפשי עצום כ"כ שביכולתו

המשך בעמוד הבא

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, קוֹרֵא שָׁם מעשר עני על עשירית מהתבואה וקובע לו מקום בצפונו או בדרומו של הכרי, וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ את המעשר עני מהכרי. והטעם שחייב לקרוא שם מעשר עני, כי חכמים סוברים שתבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני, הרי היא כטבל גמור שהאוכלו חייב מיתה בידי שמים.

ומבארת הגמרא את מחלוקתם, מַאי לָאו – וכי לא נפרש, שלְמַאן דְּאָמַר – שלרבנן הסוברים שמעשר עני פְּסֵקוֹ טוֹבֵל – שגם בספק אם הופרש הרי הוא אסור באכילה משום טבל, קָסָבַר אִית לֵיהּ – סוברים שיש לו לבעל התבואה טוֹבַת הֲנָאָה במעשר עני, ורשאי ליתנו לכל מי שירצה, וְכֵיוָן דְּאִית לֵיהּ – שיש לו טוֹבַת הֲנָאָה במעשר עני שהפריש מתבואתו, לכן אשה שנדרה הנאה מכל הבריות, לֹא מְהַנְיָא – אסורה ליהנות ממעשר עני, שאם תיטול נמצאת נהנית מהאדם שהפריש את המעשר, ועוברת על נדרה. וְלִמַאן דְּאָמַר – ולרבי אליעזר שסובר [אינו] קוֹרֵא שָׁם על מעשר עני של דמאי, קָסָבַר פְּסֵקוֹ – ספק אם הפרישו מעשר עני אֵינוֹ טוֹבֵל – אין אוסר את התבואה משום טבל, וְכָל שֶׁפְּסֵקוֹ אֵינוֹ טוֹבֵל, לֵית לֵיהּ טוֹבַת הֲנָאָה – אין לו לבעלים במעשר עני אפילו טובת הנאה, שלא נתנה לו התורה זכות לתת אותו למי שירצה, אלא הרי הוא כהפקר בעלמא וכל עני הקודם ליטלו זכה בו, ולכן אשה שנדרה הנאה מהבריות שָׁרֵי לֵיהּ לְאִיתְהַנּוֹיֵי – מותר לה ליהנות וליטול מעשר עני, שאין היא נהנית מהבעלים של התבואה, אלא זוכה היא במעשר עני מההפקר. ואם כן, המשנה שאוסרת לאשה ליהנות ממעשר עני, היא כשיטת חכמים, והברייתא שמתירה היא כשיטת רבי אליעזר.

אביי מבאר את מחלוקת רבי אליעזר ורבנן באופן אחר, ולפי זה דוחה את תירוצו של רב יוסף:

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, אפשר לומר דִּכוּלֵּי עָלְמָא – בין רבי אליעזר ובין חכמים סוברים, שפְּסֵקוֹ טוֹבֵל – ספק אם הפרישו מעשר עני, אסורה התבואה באכילה משום טבל, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנָן בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – נחלקו בדבר זה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר לֹא נָחְשְׁדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ עַל מַעְשַׂר עָנִי – שאין עמי הארץ חשודים שלא להפריש מתבואתם מעשר עני, בֵּיוָן דְּאִילּוּ מַפְקַר נָכְסֵיהּ וְהָוֵי עָנִי – שאם ירצה יפקיר נכסיו ויהיה עני, וְשָׁקֵל לֵיהּ הוּא – ויהיה רשאי ליטול לעצמו את המעשר עני שהפריש, לכן לֵית לֵיהּ פְּסֵידָא – אין לו הפסד במה שמפריש מעשר עני, שהרי אם ירצה לעבד את המעשר עני לעצמו, יפקיר נכסיו ויעבבם, וכיון שעמי הארץ לא חשודים על זה, לכן מספק אין צריך להפריש מעשר עני. וְרַבָּנָן סָבְרֵי שִׁנְכְסֵיהּ לֹא מַפְקַר אִינִישׁ – אדם לא מפקיר נכסיו, דְּמִירָתַת – שמפחד דִּלְמָא זְכֵי בְּהוּ אִינִישׁ אַחֲרִינָא – שמא יזכה בהם אדם אחר אחרי ההפקר, ואם כן אין הם יכולים לעבד את המעשר עני לעצמם, ויש להם הפסד בהפרשתו, והִלְכָךְ נָחְשְׁדוּ עמי הארץ על מעשר עני שמא אין הם מפרישים אותו, כדי שלא יצטרכו ליתנו לעניים, ולכן סוברים חכמים שבדמאי צריך לקרוא שם של מעשר עני. וכיון שדחה אביי את תירוצו של רב יוסף, שאין הכרח לתלות את המשנה והברייתא במחלוקת רבי אליעזר וחכמים, עדיין יש סתירה מהמשנה שמדויק ממנה שאין יכולה ליטול מעשר עני, לברייתא ששנינו בה שיכולה ליטול מעשר עני.

רבא מתרץ את הסתירה בין המשנה לברייתא באופן אחר:

רָבָא אוֹמֵר, כָּאן – במשנה ששנינו שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה, ולא שנינו היתר הנאה ממעשר עני, מדובר בְּמַעֲשַׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּתוֹךְ הַבַּיִת – שמחלק לעניים את המעשר עני בתוך ביתו, שכל ימות הקיץ של השנה השלישית והשישית לשנות השמיטה, היה המעשר עני שהפריש מתבואתו מונח בשדה, וכשמגיעים ימות הגשמים מכניס את התבואה לביתו שלא תתקלקל, וכשמחלק בביתו יש לו טובת הנאה ורשאי לחלק לעניים כפי רצונו, והטעם, דִּכְתִיבָא בֵּיהּ – שכתוב בו במעשר עני המתחלק בבית לשון נְתִינָה, שנאמר (דברים כו יב) לגבי מצות נתינת מעשר עני בשנה השלישית והשישית, 'וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר' וְגוֹ' לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה, וכל מקום שכתוב לשון נתינה, יש לבעלים טובת הנאה, מִשּׁוּם הָכִי – משום כך אֲסִיר לֵיהּ לאשה שנדרה הנאה מהבריות לְאִיתְהַנּוֹיֵי – ליהנות ממעשר עני זה, שכיון שיש לבעליו טובת הנאה, נמצא שהנוטלת את המעשר מבעליו, נהנית מהבריות. כָּאן – ומה ששנינו בברייתא שמותרת ליטול מעשר עני, מדובר בְּמַעֲשַׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק לעניים בְּתוֹךְ הַגְּרָנוֹת – בגורן שדשים שם את התבואה ועושים ממנה כרי ומפרישים שם מעשר עני, וחלוקה זו היתה בימות הקיץ של השנה השלישית והשישית, וּבֵיוָן דִּכְתִיב בֵּיהּ – שכתוב במעשר עני זה המתחלק בגורן (דברים יד כח) 'וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ', לשון 'הנחה' משמעותו שהוא מניח את המעשר וכל עני שירצה יבוא ויטול, לכן האשה הנודרת הנאה מהבריות, שָׁרֵי לֵיהּ לְאִיתְהַנּוֹיֵי – מותר לה לְאִיתְהַנּוֹיֵי – ליהנות ממעשר עני זה, שאין בו טובת הנאה לבעלים.

שנינו במשנה, שהאומר כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם נֶהֱנִין לִי יִטְּלוּ כו' רשאים הכהנים והלויים ליטול מתנותיהם ממנו בעל כרחו. אבל אם אמר 'כהנים אלו ולוים אלו נהנים לי', שלא אסר על כל הכהנים ליהנות ממנו, אלא רק על כהנים ולויים מסוימים, יטלו כהנים אחרים:

הגמרא מקשה סתירה במשנה מהרישא לסיפא:

ממה ששנינו במשנה שהאוסר הנאתו על כל הכהנים והלויים, הם נוטלים ממנו תרומותיו ומעשרותיו בעל כרחו, אַלְמָא – מוכח שהדין הוא שטּוֹבַת הֲנָאָה שיש לישראל בתרומה, אֵינָהּ מָמוֹן – אין הנאה זו חשובה בממון, שאם הנאה זו היתה חשובה ממון, לא היו יכולים הכהנים ליטול ממנו את תרומתו, כיון שאסורים הם ליהנות ממנו הנאה ממונית. מקשה הגמרא, אֵימָא סֵיפָא של המשנה, כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּם אֵלּוּ נֶהֱנִין לִי – שלא אסר על כל הכהנים ליהנות ממנו, אלא רק על כהנים ולויים מסוימים, יִטְּלוּ כהנים אֲחֵרִים, אֲבָל לְהֶנֵי – לאותם כהנים האסורים בהנאתו לֹא יתן את התרומות ומעשרות, אַלְמָא – מוכח שהדין הוא שטּוֹבַת הֲנָאָה חשובה כְּמָמוֹן, ולכן אסורים הכהנים המודרים ממנו הנאה, ליטול תרומתו.

הגמרא מתרצת שיש מחלוקת תנאים אם טובת הנאה ממון:

אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא, לֹא קַשְׁיָא אין להקשות מהרישא לסיפא, כי המשנה אינה בשיטת תנא אחד, אלא הָא רַבִּי – הסיפא ששנינו שטובת הנאה חשובה ממון היא דעת רבי, וְהָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה – הרישא ששנינו בה שטובת הנאה אינה ממון, היא דעת רבי יוסי ברבי יהודה, שנחלקו רבי ורבי יוסי ברבי יהודה אם טובת הנאה ממון או לא. דְּתַנְיָא – ששנינו בברייתא, הַגּוֹנֵב טַבְלוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ – שגנב את תבואת חבירו קודם שהפרישו ממנה תרומות ומעשרות, והגנב אָכְלוֹ לטבל, מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי טַבְלוֹ – את כל דמי הטבל דִּבְרֵי רַבִּי, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הגנב אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, אֶלָּא את דְּמֵי חוּלִּין שֶׁלּוֹ – שבטבל, אבל דמי התרומות ומעשרות שהיה צריך להפריש מהטבל אין משלם לו כלל. וביאר רב הושעיא, מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – וכי לא נחלקו בזה,

---

המשך מהעמוד הקודם

והרי יום סגולה הוא, יום הולדת הבעש"ט ואדמו"ר הזקן "חי" אלו"ל" המכניס חיות בעבודת **אני לדודי ודודי לי**.

ויוסיף כל זה בהתנחלות עמינו גוי קדוש בארץ הקודש ובהר הקודש בירושלים.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה,

מנחם שניאורסאהן